

IZVEŠTAJ O MONITORINGU POŠTOVANJA KODEKSA NOVINARA SRBIJE U DNEVNIM NOVINAMA U PERIODU OD 1. JULA DO 31. DECEMBRA 2020. GODINE

Šestu godinu za redom, Savet za štampu je tokom 2020. pratio poštovanje Kodeksa novinara Srbije u osam dnevnih listova koji se distribuiraju na nacionalnom nivou: Alo, Blic, Danas, Večernje novosti, Informer, Kurir, Politika i Srpski telegraf.

Kao i ranijih godina, beleženi su nesporni prekršaji Kodeksa novinara Srbije, koji su prikazani u tabeli: uz naziv medija, datum objavljivanja teksta, naziv rubrike, strane i naslova teksta. Treći put zaredom, posebno su zabeleženi slučajevi u kojima su povređena prava maloletnika, odnosno u kojima je otkriven njihov identitet ili povređeni njihovo dostojanstvo i privatnost.

Kvalitet izveštavanja pojedinačnih listova nije se promenio ni šestu godinu od kada se Savet bavi ovom vrstom monitoringa: u kršenju Kodeksa tradicionalno prednjače tabloidi, s tim da su neki, u odnosu na prethodnu godinu, smanjili broj napravljenih prekršaja, dok su drugi taj broj povećali. Kao i prethodne godine, najveći broj prekršaja zabeležio je list Alo, a najprofesionalniji su, tradicionalno, listovi Politika i Danas.

OPŠTA ZAPAŽANJA

Ukupno su zabeležena 3643 teksta u kojima je prekršena bar jedna tačka Kodeksa (iako je u većini slučajeva prekršeno više tačaka).

Ukoliko uporedimo ovaj nalaz s nalazima iz istog perioda prethodnih godina - uzmimo septembar kao jedini mesec u kome je svake godine rađen monitoring – primetno je da je prvi put, nakon perioda konstantnog rasta broja prekršaja, ove godine zabeležen pad.

U septembru 2015. godine zabeležen je 381 slučaj kršenja Kodeksa, u septembru 2016. godine 530, u istom mesecu 2017 uočeno je 583 prekršaja, u sledeća dva monitoringa 722 i 773. Drugim rečima, za prvih pet godina praćenja, broj prekršaja je dupliran. Ove godine, međutim, broj prekršaja u septembru pao je na 661. U oktobru je, međutim, broj ponovo porastao (709) da bi, potom, opet došlo do pada.

Konstanta ovih monitoringa jeste da se najčešće krše tačke poglavlja 4: pre svega, tačka 3 koja se odnosi na kršenje prava na pretpostavku nevinosti (zabranu objavljivanja podataka koji upućuju na identitet osobe osumnjičene za krivično delo), tačka 6 koja propisuje obavezu poštovanja kulture i etike javne

reči, kao i tačka 7 koja se tiče prikrivenog (neobeležnog) reklamiranja. Kada je u pitanju tačka 3, kontinuirano se objavljuje ne nužno identitet, ali niz podataka koji upućuju na identitet osumnjičenog: fotografija njegove kuće, imena njegove rodbine ili najuže porodice, karakteristično zanimanje, pozicija u sredini iz koje potiče, itd. Tačka 6 se u praktično svim slučajevima krši ili u zabavnoj rubrici (izveštaji iz rijaliti programa), ili na prvim stranicama listova (rezervisanim za politiku). Što se tiče tačke 7, vredno je pomenuti da se mediji sada više trude da na neki način označe oglase ili PR tekstove: to ponekad nije dovoljno (kada uz tekst navode nikom razumljive šifre ili jedva vidljivu naznaku da je u pitanju promotivni tekst), ali je svakako pozitivan pomak.

Osim ovog, najčešće se krše tačke poglavlja 7 kojim se garantuje poštovanje privatnosti osoba o kojima se izveštava i tačke poglavlja 1, koje se tiču istinitosti izveštavanja i obaveze razlikovanja činjenica i pretpostavki.

U domenu poglavlja 4 bilo je čak 2185 kršenja Kodeksa, tačke sedmog poglavlja prekršene su 1170, a tačke prvog poglavlja 873 puta.

U FOKUSU

ALO

I ove godine neslavnu titulu šampiona u broju kršenja Kodeksa novinara Srbije poneo je dnevni list Alo – iako je, u poređenju sa 2019. godinom, ovaj list smanjio ukupan broj prekršaja u posmatranom šestomesečnom periodu (sa 1266 na 928). Alo je najčešće kršio odredbe koje se odnose na izveštavanje o tragedijama i krivičnim delima, pri čemu se nije vodilo računa o poštovanju pretpostave nevinosti i zaštiti privatnosti navodnih počinitelaca i žrtava, čak i kada su žrtve deca. Ovaj list, takođe, često ne poštuje privatnost ni prilikom izveštavanja o javnim, naročito estradnim ličnostima. Za činjenicu da Alo prednjači u kršenju odredbi četvrtog poglavlja Kodeksa, koje se odnosi na odgovornost novinara, zaslužni su i brojni tekstovi u kojima se na diskriminativan način pominju određene nacije („Šiptari“) ili nacionalni status počinitelaca krivičnih dela. Takođe, učestalo je i nepoštovanje kulture javne reči i objavljivanje pornografskih sadržaja. Stiče se utisak da list upravo traži način da dođe do publike time što, bar jednom nedeljno, objavljuje pornografski sadržaj. Takođe, upadljiva je česta upotreba prizemnog, nekulturnog govora – naročito psovki i izraza sa seksualnom konotacijom - u izveštavanju o dešavanjima u rijaliti programima. Alo prednjači i u kršenju odredbi koje se odnose na istinitost izveštavanja – najčešće tako što pretpostavke i nagađanja predstavlja kao činjenice. To radi i u izveštajima i u komentarima i to najčešće tako da neargumentovani navodi koje objavljuje idu na štetu kritičara vlasti. Takođe, u tekstovima koji se odnose na opoziciju, često se oslanja samo na anonimni izvor i izbegava da njegove navode proveri konsultujući više izvora, a naročito osobu ili grupaciju na koju se tekst odnosi. Alo često izveštava u intresu vlasti i tako što ne prenosi potpunu informaciju i prećutkuje činjenice, a povremeno koristi i naslov koji nije podržan samim tekstom. List Alo je objavio i značajan broj neoznačenih PR tekstova. Primetni su i slučajevi učestalog objavljivanja neoznačenih PR tekstova koji se odnose na iste kompanije, pa je teško poverovati da je reč o slučajnom previdu usled nedostatka vremena ili slabljenja pažnje.

BLIC

Iako se ovaj put relativno visoko kotira na listi onih koji poštuju Kodeks novinara Srbije, Blic je u ovom ciklusu monitoringa u dva navrata najgrublje pogazio profesionalne standarde – što samo pokazuje da se u ovom i sličnim monitorinzima ponekad mora otići “iza” puke statistike. Nakon što je u Zemunu četvorogodišnji dečak poginuo prilikom izlaska iz autobusa, novinari ovog lista praktično su progonili njegovu porodicu, a potom – ne dobivši odgovor koji su očekivali – fabrikovali detalje o njihovom životu i izmislili izjavu dečakove bake. Savet za štampu je do ovih informacija došao od same porodice, pa je tim povodom izdato i saopštenje kojim se upozorava na kršnje elementarnih profesionalnih standarda, zloupotrebu porodice koja je doživela tragediju, pa i narušavanje ugleda čitave profesije.

Osim toga, Blic je na naslovnoj strani, u okviru grafičkog prikaza navodne mreže jednog kriminalnog klana, objavio fotografiju Igora V, koji sa tim klanom nema nikakve veze i koji je jedan “običan”, javnosti nepoznat čovek. Teško je i zamisliti s kakvim se problemima Igor V. zbog toga suočio, kakva je objašnjenja morao da daje svom neposrednom okruženju i koliko će vremena njemu i njegovoj porodici biti potrebno da se oslobode glasina. Da zlo bude gore, objavljena fotografija zapravo je fotografija iz ličnih dokumenata, do koje Blic nije mogao doći drugačije, nego od nadležnog MUP-a (!?)

Ova dva slučaja navodimo kao primer, zbog toga što u našim tabelama zauzimaju svega nekoliko polja, a zapravo su u suprotnosti sa onim što bi novinarstvo trebalo da bude.

VEČERNJE NOVOSTI

Večernje novosti su zabeležile značajan rast broja prekršaja Kodeksa novinara Srbije u poređenju sa istim periodom posmatranim godinu dana ranije (za skoro 80 odsto) i nalazi se na trećem mestu po broju zabeleženih prekršaja. Već tradicionalno, Večernje novosti najveći broj prekršaja prave na rubrici „Hronika“ gde vrlo često krše presumpciju nevinosti navodnog počinioca i direktno ili indirektno ugrožavaju privatnost počinilaca i žrtava. Primećen je i povećan broj tekstova u kojima se, u političkom izveštavanju, krše pojedine odredbe Kodeksa na štetu predstavnika opozicije i drugih kritičara vlasti (obično se nagađanja predstavljaju kao činjenice, piše se jednostrano i prećutkuju se činjenice). Večernje novosti prave i značajan broj prekršaja vezanih za obeležavanje komercijalnog oglašavanja u formi novinarskih tekstova – list ima svoj način „obeležavanja“ jednog broja takvih tekstova, ali reč je o numeričkoj šifri koja nije dovoljno jasna za čitaoce.

DANAS

List Danas je i dalje dobar primer izveštavanja uz poštovanje Kodeksa novinara Srbije. Ionako mali broj napravljenih prekršaja dodatno je smanjen u odnosu na posmatrani period godinu dana ranije. Gotovo po pravilu, reč je o propuštanju da se označi komercijalni sadržaj dat u formi novinskog teksta. Sporadično su zabeleženi slučajevi nepotpunog informisanja (nedostajao je stav vlasti vezan za događaje na izborima) i jedan slučaj generalizacije, uz propuštanje obaveze da se konsultuje druga strana u neobičnoj priči -o podnošenju prijave protiv deteta koje vežba sviranje klavira.

INFORMER

Ako bismo posmatrali samo broj tekstova u kojima je prekršen Kodeks novinara Srbije, moglo bi se reći da se Informer “popravio” i da se trudi da više nego ranije poštuje profesionalne standarde. To, međutim, nije sasvim precizan prikaz stanja: iako ima manje neoznačenih PR tekstova nego ranije, iako se ponekada trudi da poštuje pravilo pretpostavke nevinosti, Informer na prvim stranicama lista – onim koje su posvećene politici – najgrublje krši odredbe Kodeksa koje se tiču neosnovanih optužbi, neproverenih tvrdnji, otvorenog političkog svrstavanja, pa i potpirivanja međunacionalne netrpeljivosti.

Ovaj dnevni list, kao i svih prethodnih godina, ne štedi uvredljive reči kada su u pitanju lideri opozicije, pripadnici albanskog naroda (“Šiptari”), politički neistomišljenici, predstavnici crnogorske vlasti, tj. već tradicionalni “neprijatelji” političkog tabora koji Informer otvoreno zastupa. Istovremeno, zanimljivo je da se u kolumnama koje potpisuju glavni i odgovorni urednik Dragan J. Vučićević i Ivan Radovanović, a koje se nalaze upravo na “kritičnim” stranicama Informera, teško može pronaći nesumnjivo kršenje Kodeksa – tu se pažljivo balansira rečnik i sve se uglavnom svodi na jasno, oštro, ali ne i nepristojno izrečene stavove. Nastavlja se, međutim, tradicija agresivnih političkih kampanja, kao i takozvanih “anketa” na drugoj stranici (koje uopšte nisu ankete, niti bilo kakva ispitavanja javnog mnjenja, već tendenciozno postavljena pitanja s isto tako tendenciozno predloženim odgovorima).

Kao i Srpski telegraf, Informer je veoma često objavljivao nepotpune ili potpuno iskonstruisane teze koje se odnose na korona virus, oboljevanje od kovida, uzroke pandemije i navodne “krivce”, gde su redovno bile kršene odredbe o istinitosti izveštavana, neproverenim informacijama, diskriminaciji, neosnovanim optužbama i neopravdanom uzbunjivanju i zastrašivanju čitalaca.

Utisak je da se Informer sve manje bavi “crnom hronikom”, pa i estradom, tako da tu nema onoliko prekršaja koliko ih je nekada bilo.

KURIR

Dnevni list Kurir je i ove godine na drugom mestu po broju prekršaja Kodeksa novinara Srbije – ali je, ipak, u poređenju sa 2019. godinom, zabeležen značajno manji broj ogrešenja o profesionalne norme (za oko 40 procenata). Kurir je najviše prekršaja napravio time što nije poštovao privatnost, pre svega u izveštavanju o nesrećama i krivičnim delima. Povremeno je postojala naznaka pokušaja da se sakrije identitet, ali je, ipak, ostavljano dovoljno podataka da se može posredno zaključiti na koga se tekst odnosi. Takođe, u značajnom broju slučajeva izostalo je poštovanje pretpostavke nevinosti u izveštavanju o krivičnim delima. Kurir je često nagađanja i pretpostavke predstavljao kao činjenice bez jasnog truda da se navodi provere ili da se, makar, naznači da je reč samo o pretpostavci. Brojni takvi slučajevi primetni su prilikom izveštavanja o opoziciji i kritičarima vlasti. Kurir je, takođe, objavio seriju tekstova u kojima je očigledno zastupao interese izdvača, kršeći, pri tom, i više drugih odredbi etičkog kodeksa (kao što je predstavljanje nagađanja kao činjenica). U političkom izveštavanju, Kurir se u brojnim tekstovima oslanja samo na tvrdnje jedne strane, propuštajući da konsultuje više izvora. List je objavio i više neosnovanih optužbi na račun opozicionih partija i lidera, a u izveštavanju o opoziciji često prećutkuje činjenice i prenosi netačne tvrdnje. Važno je i pohvaliti list za pozitivne pomake i reći da je Kurir i ove godine nastavio sa poštovanjem prakse obeležavanja komercijalnih i PR sadržaja u

novinarskoj formi jasnom oznakom „PROMO“. Čini se i da je uloženi i napor da se više poštuje kultura i etika javne reči.

POLITIKA

Sad već tradicionalno, Politika sa listom Danas deli šampionsku poziciju kada je u pitanju poštovanje Kodeksa novinara Srbije. Iako Politika važi za list naklonjen vlasti, a Danas za list naklonjen opoziciji, ovi mediji ipak uspeavaju da održe kakav-takav balans i objavljuju tekstove u skladu sa profesionalnim standardima. Kao i u slučaju Danasa, u Politici mogu da se nađu i prilozima koji ne odgovaraju dominantnoj uređivačkoj politici (to se pre svega odnosi na kolumne, u najvećoj meri na one koje potpisuje Boško Jakšić). Politika izuzetno retko krši samo pravo na pretpostavku nevinosti i nešto češće odredbu koja nalaže da se PR tekstovi jasno i svima razumljivo obeležavaju kao takvi. Kao što i brojevi kažu, to je ipak praktično zanemarljivo u odnosu na ostatak medijske scene.

SRPSKI TELEGRAF

Iako je nekada bio „šampion“ u broju prekršaja Kodeksa, Srpski telegraf je ove godine tek peti na rang listi: to se pre svega desilo „zaslugom“ drugih dnevnih listova, koji su ga u međuvremenu pretekli, a ne toliko zaslugom samog Srpskog telegrafa. Ipak, u poređenju s prethodnim godinama, stanje je nešto bolje nego što je bilo. Sve ranije boljke u kontekstu poštovanja profesionalnih standarda i dalje su prisutne, ali je daleko manje tekstova u kojima beležimo potpirivanje međunacionalne netrpeljivosti, daleko je manje diskriminacije LGBT zajednice, a manji je i broj tekstova u kojima se krši pravo na pretpostavku nevinosti i, što je vredno posebne pohvale, PR tekstova u kojima nije naznačeno da je reč o marketingu (posebno je vidljivo manje prisustvo reklama za različita navodno medicinska sredstva).

S druge strane, međutim, Srpski telegraf ostao je dosledan običaju da u nastavcima izveštava o navodnim kršenjima zakona u različitim preduzećima i institucijama, ne poštujući pritom osnovne odredbe Kodeksa: da se nagađanja i pretpostavke ne plasiraju kao činjenice, da se ne polaže vera u samo jedan izvor, da se ne iznose neosnovane optužbe, da se poštuje pretpostavka nevinosti i pravo na privatnost osoba o kojima se izveštava. Ono što posebno zabrinjava jeste izveštavanje o korona virusu i pandemiji: ovaj list forsirao je sagovornike koji su iznosili neistine navode opasne po javno zdravlje i neproverene informacije koje su podizale tenziju i bezrazložno uznemiravale čitaoce, što je u ovom periodu bilo posebno opasno.

Takođe, Srpski telegraf je u toku trajanja ovog monitoringa detaljno izveštavao o dešavanjima u rijaliti programima, bez ikakvog zazora objavljujući prostakluge, pornografske sadržaje, pa i otvoreno propagiranje nasilja - uključujući tu i situaciju u kojoj je jedan učesnik rijalitija detaljno opisivao međusobna ubistva robijaša u zatvorima.